

Kaksikäyttötuotteet

Yleistä

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan tavoitteena on joukkotuhoojien leviämisen estämiseen tähtäävä asensuolupoliitiikka, jota toteutetaan kansainvälisin sopimuksin ja monenvälisellä vientivalvontayhteistyöllä. Laajemmassa merkityksessä asensuolupoliitiikkaan kuuluvat myös tavanomaiset aseet, jolloin vientivalvonta kattaa yleistä sotilaallista toimintakykyä edistäviä kaksikäyttötuotteet sekä muun lainsäädännön nojalla valvottavan aseviennin. Suomen sitoutuminen kansainvälisiin vientivalvontajärjestelyihin edesauttaa myös sitä, että teollisuutemme saa käyttöönsä tarvitsemansa, valvonnan piiriin kuuluvan teknologian

Kansainvälisiä vientivalvontajärjestelyjä ovat tavanomaisten aseiden ja kaksikäyttötuotteiden (Wassenaarin järjestely WA), kemiallisten ja biologisten tuotteiden vientivalvontajärjestelyt (Australian ryhmä AG), ohjusteknologian (MTCR) ja ydinalan valvontajärjestelyt (NSG), joilla pyritään jäsenmaiden vientivalvontamenettelyjen ja lupakriteerien harmonisointiin. Lupaharkinta on kuitenkin kansallisella pohjalla. Suomen vientivalvontalainsäädäntöä uudistetaan kansainvälisen kehityksen mukaisesti.

Euroopan unionissa kaksikäyttötuotteiden viennistä säädetään neuvoston asetuksella (EY) N:o 428/2009.

EU:n säädöksissä kaksikäyttötuotteella tarkoitetaan tuotetta, jota voidaan käyttää sekä siviili- että sotilaallisiin tarkoituksiin. Kaksikäyttötuotteiksi luetaan myös erityisesti ydinergeria-alan käyttöön sopivat tai valmistetut tuotteet.

EU:n säädöksiin liittyvät tuotelistat vastaavat eri vientivalvontajärjestelyissä sovittuja luetteloita. Myös säädetyt menettelytavat ovat eri järjestelyissä sovittujen mukaisia, joskin EU on eräissä valvontamenettelyissä edennyt harmonisoinnissaan pidemmälle kuin mitä kansainvälisesti on edellytetty.

Suomen kansallisessa vientivalvontalaissa (562/96), muutettuna lailla 891/2000 kaksikäyttötuotteella tarkoitetaan tuotetta, teknologiaa, palvelua ja muuta hyödykettä, jota normaalin siviililuonteisen käyttöönsä tai sovelluksensa ohella voidaan käyttää joukkotuhoojien tai niiden maaliinsaattamiseen tarkoitettujen ohjusjärjestelmien kehittelyyn tai valmistukseen taikka jolla voidaan edistää yleistä sotilaallista toimintakykyä.

Myös kattomääräyksen eli "catch all" -säännöksen (4§) osalta laissa viejän vastuuta on kansallisesti laajennettu. Vientilupa vaaditaan valvonnalaisten tuotteiden luetteloon kuulumattoman tuotteen osalta tapauksissa, joissa viejä tietää tai viejällä on syytä epäillä, että kysymyksessä olevat tuotteet ovat kokonaan tai osaksi tarkoitettuja joukkotuhoojien käyttöön. Tämä koskee tuotteiden lisäksi myös palveluja ja teknologiaa sekä niiden yhteisötoimituksia.

Tullimenettelyt

Viennillä tarkoitetaan:

-yhteisön tullikoodeksin 161 artiklan mukaista vientimenettelyä
-mainitun tullikoodeksin 182 artiklan mukaista jälleenvientiä, lukuun ottamatta kauttakuljetettavia tuotteita; sekä
-ohjelmistojen tai teknologian siirtoa yhteisön ulkopuoliseen määräpaikkaan sähköisillä viestimillä, telekopiolaitteella tai puhelimella.

Kauttakuljetuksella tarkoitetaan

Yhteisön tullialueelle saapuvien ja sen läpi kulkevien muiden kuin yhteisön kaksikäyttötuoiteiden kuljettamista yhteisön ulkopuolelle. Tullin prosessien kannalta kauttakuljetuksella tarkoitetaan kaksikäyttötuoiteita, jotka ennen lopullista jälleenvientiä (eli poistumista):

- on asetettu ainoastaan ulkoisen passituksen menettelyyn, tai
- ainoastaan sijoitetaan vapaa-alueelle tai vapaavarastoon siten, ettei niistä tarvitse tehdä merkintää hyväksytyyn varastokirjanpitoon, tai
- kulkevat yhteisön kautta ilman, että niille osoitetaan mitään tulliselvitysmuotoa (=lentokoneiden välilaskut ja laivojen satamakäynnit, kyseisten alusten siirtolastaukset, mukaan lukien tähän liittyvät väliaikaiset varastoinnit.)

Kaikki muut kaksikäyttötuoiteiden viennit ja jälleenviennit jäävät kauttakuljetuksen määritelmän ulkopuolelle.

Asiakkaan velvollisuudet viennissä

Vietäessä maasta neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteessä I mainittuja tuotteita (EU) ja palveluja viejän täytyy varmistautua huolellisesti ja hyvissä ajoin ennen vientiä siitä, onko tuote tai palvelu vientivalvonnan alainen. Käytännön tullaustilanteessa vientiselvitystä tehtäessä tätä asiaa ei voida nopeasti selvittää.

Varmistus tapahtuu parhaiten ottamalla selville tavaran tai palvelun valmistajalta/toimittajalta vientivalvontaluokitus ja ulkoasiainministeriöstä, tarvitaanko ko. tuotteelle/palvelulle vientilupa. On huomattava, että neuvoston asetuksesta poiketen Suomen lainsäädännössä kaksikäyttötuoiteella tarkoitetaan varsinaisten tuotteiden lisäksi myös palveluja ja muita hyödykkeitä, joita voidaan käyttää sekä siviilitarkoituksiin että sotilaallisiin tarkoituksiin. Vientivalvontalain soveltamisalaan kuuluvat näin ollen esimerkiksi tietokoneohjelmat, koulutus ja rahoituspalvelut, joilla voi olla merkitystä sotilaallisille ohjelmille. Näkyvän teknologian ja tietotaidon siirron lisäksi myös aineeton tai näkymätön siirto, esimerkiksi puhelimitse tai sähköisesti tietokoneella, on valvonnanaista.

Vientivalvonnan alaisuuden selvittämisen helpottamiseksi Euroopan Unioni on julkaissut korrelaatiolistan kaksikäyttötuotteiden tullinimikkeistä, jossa on aina kunkin tullinimikkeen kohdalla viittaus EU:n kaksikäyttötuoteasetuksen liitteen I mukaiseen tuoteluokkaan.

Korrelaatiolista löytyy osoitteesta:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_131339.pdf

EU-asetuksen liitteen I luokitukset ja korrelaatiolista ovat ainoastaan ohjeellisia apuvälineitä. Tuotteen vientivalvonnan alaisuuden ratkaisee ensisijaisesti ao. tuotteen ominaisuudet.

Ulkoasiainministeriö voi antaa kirjallisen ennakkotiedon valvonnanalaisuudesta ja vientivalvontaluokituksista. Tiedustelut pyritään käsittelemään mahdollisimman nopeasti. Ennakkotiedustelun käsittelyaika riippuu mm. tarvittavista asiantuntijalausunnoista.

Tullin tehtävät viennissä

Tullin tehtävänä on valvoa, että asiakkaalla on UM:n myöntämä voimassaoleva vientilupa. Tämä valvonta tehdään suorittaessa kaksikäyttötuotteiden vientimuodollisuuksia vientitullitoimipaikalla. Tulliviranomaisen tulee tässä yhteydessä tarkastaa, että vietävät tuotteet ovat niitä, mitä luvassa on mainittu ja että tuotteet ovat menossa luvassa mainitulle ostajille/loppukäyttäjille. Tullin tulee merkitä vientiluvan kääntöpuolelle vietyjen tuotteiden määrä sekä tulliasiakirjan numero (yksittäislupa). Koontilupaan ei tehdä merkintöjä. Tämän lisäksi vientitullitoimipaikka merkitsee asianomaisen luvan numeron SAD:n kohtaan 44 tai sähköisen ilmoittamisen yhteydessä vastaavaan kenttään. Tämä on tärkeää, sillä lupa palautetaan asiakkaalle, eikä se seuraa tavaraa poistumistullitoimipaikalle, ja merkinnän avulla poistumistullitoimipaikka pystyy varmistumaan, että asianmukaiset luvat on jo esitetty Tullissa.

Yhteisötoimituksissa tullin tulee valvoa, että valvonnanalaiisten tuotteiden yhteisötoimittaja on rekisteröitynyt UM:ssä. Yhteisötoimituksissa UM:n myöntämä varsinainen vientilupa vaaditaan vain erälle erittäin aroille tuotteille (neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteessä IV mainitut tuotteet).

Euroopan yhteisön yleisluvalla EU001 saa viedä kaksikäyttötuotteita seuraaviin neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteessä II mainittuihin maihin: Australia, Kanada, Japani, Uusi-Seelanti, Norja, Sveitsi, Yhdysvallat. Tullin tulee valvoa näissä tapauksissa, että viejä on merkinnyt tulli-ilmoitukseen, että vienti tapahtuu yhteisön yleisluvalla (EU001).

Kauttakuljetus

Toisin kuin viennit, niin kaksikäyttötuotteiden kauttakuljetukset eivät ole luvanvaraisia kuin tietyissä erityistapauksissa. Tullin tulee ottaa kauttakuljetettava kaksikäyttötutuote haltuunsa, mikäli Tullilla on perusteltu syytä epäillä, että kauttakuljetettavat kaksikäyttötutuotteet ovat tai voivat olla joko kokonaan tai osittain tarkoitettu käyttöön, joka liittyy kemiallisten, biologisten tai ydinaseiden tai muiden ydinräjähteiden kehittämiseen, tuotantoon, käsittelyyn, käyttöön, ylläpitoon, varastointiin, havaitsemiseen, tunnistamiseen, levittämiseen tai tällaisiin aseisiin soveltuvien ohjusten kehittämiseen, tuotantoon, ylläpitoon tai varastointiin. Käytännössä tällainen perusteltu syy on tarkasti yksilöity viranomais tieto, joka on saatu esimerkiksi tiedustelun tai muiden viranomaislähteiden kautta.

Mikäli Tulli saa tällaisen yksilöidyn tiedon edellä lueteltuun käyttöön menevistä kauttakuljetettavista kaksikäyttötutuotteista kyseiset tavarat on pysäytettävä ja otettava Tullin haltuun. Tämän jälkeen tavaranhaltija veloitetaan hakemaan kyseisille kaksikäyttötutuotteille lupaa Ulkoasiainministeriöstä. UM:n lupapäätöksestä riippuu miten asia tämän jälkeen etenee. Mikäli kaksikäyttötutuotteet saavat UM:n luvan, niin kauttakuljetus voi jatkua luvan määräysten mukaisesti. Mikäli UM ei myönnä lupaa, niin tavarat jäävät Tullin haltuun ja asiasta on ilmoitettava Tullin rikostorjuntaan, joka päättää jatkokäsittelystä.

Sovellettava lainsäädäntö

- Neuvoston asetus (EY) N:o 428/2009
- Vientivalvontalaki 562/1996
- Valtioneuvoston asetus kaksikäyttötutuotteiden vientivalvonnasta 924/2000

Kaksikäyttötutuotteiden luettelo löytyy Neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteestä I. EUVL:n L 134/2009 sivut 12-251 osoitteessa:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:FI:PDF>

Lupalomakkeen malli löytyy Neuvoston asetuksen (EY) N:o 428/2009 liitteestä III a ja b. EUVL:n L 134/2009 sivut 255-258 osoitteessa:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:134:0001:0269:FI:PDF>